

Mikrokredyty jako instrument ograniczania ubóstwa na świecie i przeciwdziałania wykluczeniu z rynku usług bankowych

Eugeniusz Gostomski*

Prawie 40% ludności świata żyje w biedzie i nie ma możliwości korzystania z usług oferowanych przez banki komercyjne. Bardzo ważną rolę w przeciwdziałaniu biedzie i wykluczeniu z rynku usług bankowych odgrywają mikrokredyty oferowane osobom bezrobotnym, ale pragnącym uruchomić działalność gospodarczą na własny rachunek i mikroprzedsiębiorcom na rozwój ich firm. Mikrokredyty stanowią przedmiot niniejszego opracowania, w którym omówiono następujące zagadnienia:

- zakres biedy i wykluczenia finansowego na świecie,
- istota i znaczenie mikrokredytów w procesie przeciwdziałania biedzie i wykluczeniu finansowemu,
- wybrane instytucje mikrofinansowania i procedury udzielania mikrokredytów,
- pożyczki z Funduszu Mikro jako przykład mikrofinansowania w Polsce.

4.1. Bieda i wykluczenie finansowe jako problem współczesnego świata

---

Według danych Banku Światowego na przełomie XX i XXI wieku 1,2 mld ludzi na świecie żyło w ekstremalnej biedzie za mniej niż jednego dolara dziennie, a 2,8

---

* Profesor UG, dr hab., Uniwersytet Gdański, Instytut Handlu Zagranicznego.

mld osób, głównie z krajów rozwijających się, żyło w ubóstwie za mniej niż dwa dolary dziennie¹. Oznacza to, że codziennie z biedą boryka się 40% ludności świata. Najwyższy odsetek ludzi żyjących w nędzy jest w krajach afrykańskich, położonych na południe od Sahary. Walka z biedą jest olbrzymim zadaniem wszystkich krajów. Ludzie żyjący w ubóstwie potrzebują w pierwszej kolejności wody pitnej, żywności, lekarstw i dachu nad głową. Nieoceniona jest pomoc humanitarna, bez której miliony ludzi, szczególnie dotkniętych klęskami żywiołowymi, skazane byłyby na śmierć głodową. Jednak w celu rzeczywistej redukcji ubóstwa na świecie potrzebny jest wzrost poziomu oświaty i kwalifikacji zawodowych osób żyjących w biedzie, poprawa infrastruktury oraz rozwój sprawiedliwego handlu i usług finansowych. Miliony gospodarstw domowych nie tylko w krajach „trzeciego świata”, ale także w krajach rozwiniętych, nie mają dostępu do rynku usług bankowych. Nie posiadają więc rachunku w banku ani karty płatniczej i tym samym nie mogą dokonywać jakichkolwiek płatności bezgotówkowych, nie mają też szansy otrzymania kredytu bądź pożyczki bankowej, ani nie mogą oszczędzać za pośrednictwem banków, ponieważ tak małe kwoty pieniędzy, które mogliby wpłacać na konto bankowe, nie są atrakcyjne z punktu widzenia banków.

Najważniejszą przyczyną wykluczenia milionów ludzi z rynku bankowego jest bieda. W krajach rozwiniętych do tego czynnika dochodzą inne przyczyny wykluczenia, jak: nadmierne zadłużenie gospodarstw domowych (np. wpadnięcie w pułapkę zadłużeniową z powodu lekkomyślnego korzystania z kredytów, utrata pracy lub niepowodzenie, osoby będącej głową gospodarstwa domowego, w prowadzeniu biznesu na własny rachunek), brak dokumentu tożsamości i adresu zamieszkania w przypadku osób bezdomnych oraz rzadka sieć placówek bankowych przy jednoczesnej niemożności korzystania z dostępu do rachunku bankowego przez Internet.

Biorąc pod uwagę kraje wysoko rozwinięte to najwięcej gospodarstw domowych, które wpadły w pułapkę zadłużeniową i o własnych siłach nie są w stanie odzyskać zdolności płatniczej, jest w Stanach Zjednoczonych, bo aż 12,7% całej populacji. W Europie zaś najwięcej nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych występuje w Niemczech – 3 mln jednostek, co stanowi 8,1% wszystkich niemieckich gospodarstw domowych.

W krajach UE-15 najwyższy odsetek dorosłej ludności kraju wykluczonej z rynku bankowego, z powodu nie tylko czynników leżących po stronie wykluczonych, ale również na skutek zamykania przez banki placówek bankowych na terenach wiejskich i obszarach peryferyjnych oraz polityki dążącej do uzyskiwania jak największej rentowności i przez to rezygnujących z obsługi finansowej słabych pod względem ekonomicznym warstw społeczeństwa, jest we Włoszech i Grecji (tabela 4.1.).

Tabela 4.1. Udział procentowy dorosłych mieszkańców kraju nieposiadających rachunku bankowego

Kraj	% ludności	Kraj	% ludności
Włochy	29,6	Belgia	7,9
Grecja	21,1	Luksemburg	5,9
Irlandia	20,4	Francja	3,7
Austria	18,6	Niemcy	3,5
Portugalia	18,4	Finlandia	3,3
Wielka Brytania	12,3	Szwecja	2,0
USA	9,0	Holandia	1,1
Hiszpania	8,4	Dania	0,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Exclusion financiera*, Universidad del Pais Vasco, Bilbao 2002.

Dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej wskaźniki wykluczenia z rynku finansowego są znacznie wyższe niż dla krajów zamieszczonych w tabeli 4.1.

Osoby niemające dostępu do usług bankowych muszą regulować swoje zobowiązania płatnicze za pomocą mniej wygodnych i droższych płatności gotówkowych, a w razie konieczności zaciągnięcia pożyczki zwracać się do różnego rodzaju pośredników finansowych, często działających nielegalnie i żądających lichwiarskiego oprocentowania.

Bardzo ważną rolę w przeciwdziałaniu biedzie i wykluczeniu finansowemu odgrywają mikrokredyty oferowane biednym, ale aktywnym ekonomicznie osobom, gotowym z nich skorzystać i spłacić je w określonym czasie. Dlatego społeczność międzynarodowa wspiera tworzenie instytucji udzielających mikrokredytów. W dłuższej perspektywie, jak uczy doświadczenie licznych funkcjonujących instytucji tego typu, są one w stanie same się finansować i mogą być rentowne. Wbrew utartym poglądom, osoby biedne dobrze spłacają swoje kredyty. Wiedzą one bowiem, że ten kto raz nie spłaci swego kredytu, nigdy już nie uzyska następnego. Są też gotowe płacić odpowiednie odsetki od swego długu. Według różnych szacunków mikrokredytów potrzebuje na świecie około 1 miliard ludzi. Kredyty te mogą nie tylko przyczynić się do poprawy sytuacji materialnej kredytobiorców, ale również stymulują ich aktywność zawodową i odpowiedzialność za własne sprawy oraz otwierają ich rodzinom drogę do lepszego dostępu do oświaty i ochrony zdrowia. Jeżeli z mikrokredytów korzysta wiele jednostek indywidualnych i podmiotów społecznych, to ma to dodatni wpływ na rozwój gospodarczy i poprawę sytuacji całych lokalnych społeczności. Powstają wówczas liczne mikrofirmy i tworzone są nowe miejsca pracy, co prowadzi do stabilizacji sytuacji gospodarczej w danym regionie.

4.2. Istota i znaczenie mikrokredytów

Pod pojęciem mikrokredytów rozumie się małe kredyty na uruchomienie bądź poszerzenie legalnej działalności gospodarczej, udzielane przez instytucje mikrofinansowania osobom indywidualnym lub grupie osób, często działającym dotychczas w sektorze nieformalnym. Z kredytów tych korzystają przede wszystkim biedni ludzie, którzy pragną uzyskiwać dochody na utrzymanie swoich rodzin z działalności gospodarczej na własny rachunek, ale z powodu braku zdolności kredytowej i możliwości zabezpieczenia spłaty należności bankowych odpowiednim majątkiem nie mają szansy uzyskania kredytu w konwencjonalnych bankach.

Mikrokredyty wyróżniają się następującymi cechami²:

- łatwą dostępnością i prostym wykorzystaniem,
- niską kwotą kredytu, co wynika nie tylko z ograniczonych możliwości spłacania tych kredytów przez dłużników, lecz także z przeświadczenia kapitałodawców, iż im mniejszy jest kredyt, tym większe prawdopodobieństwo, że zostanie spłacony w uzgodnionym terminie,
- krótkimi terminami spłaty,
- płatności odsetek i spłata kapitału następują w wielu, często tygodniowych, niskich ratach,
- często udzielane są osobom mieszkającym niedaleko instytucji zajmującej się mikrofinansowaniem, dzięki czemu pracownicy tej instytucji dobrze znają kredytobiorców,
- można je otrzymać nie dysponując rzeczowymi zabezpieczeniami spłaty kredytu,
- wśród osób korzystających z mikrokredytów wysoki odsetek stanowią kobiety.

Koncepcja mikrokredytów nie jest nowa, lecz swoimi korzeniami sięga połowy XIX wieku, kiedy w Europie Zachodniej zaczęto tworzyć pierwsze banki spółdzielcze, oparte na idei solidarności i samopomocy. Rolnicy, drobni producenci, rzemieślnicy i kupcy w epoce industrializacji nie mogli liczyć na wsparcie finansowe ze strony banków komercyjnych, które preferowały finansowanie budowy linii kolejowych, fabryk włókienniczych i przemysłu ciężkiego. W tej sytuacji rolnicy i drobni przedsiębiorcy z poszczególnych wsi i małych miast zaczęli łączyć się w spółdzielnie kredytowe, w celu finansowania zakupu artykułów do produkcji rolnej, surowców dla rzemieślników i towarów do sklepów detalicznych miejscowych kupców w oparciu o oszczędności swoich członków.

Idea mikrokredytów w czasach współczesnych otrzymała silny impuls rozwojowy w Azji, gdzie w 1983 roku z inicjatywy prof. Muhammada Yunusa, laureata pokojowej nagrody Nobla w 2006 roku, powstał znany dzisiaj na całym świecie „bank dla biednych” – Grameen Bank w Bangladeszu. Z Azji poprzez Afrykę koncepcja mikrokredytów dotarła do Europy. W 1987 roku we Francji ekonomistka Maria Nowak, w oparciu o doświadczenie w udzielaniu mikropożyczek ze środków Banku Światowego zdobyte w Afryce, założyła ADIE. Organizacja ta dzięki subwencjom państwowym udziela każdego roku kilkanaście tysięcy mikrokredytów wspierających rozwój drobnego biznesu. W kolejnych latach w krajach europejskich powstało kilkadziesiąt instytucji specjalizujących się, podobnie jak ADIE, w mikrofinansowaniu przedsięwzięć gospodarczych. Są to banki socjalne, fundacje, fundusze inwestycyjne, spółdzielnie, organizacje pozarządowe i inne instytucje³.

W 1995 roku Bank Światowy utworzył Grupę Doradczą ds. Wspierania Biednych (CGAP), złożoną z 31 publicznych i prywatnych organizacji pomocowych, której głównym zadaniem było pozyskanie 200 mln USD na potrzeby mikrofinansowania. Dzięki tej inicjatywie i innym działaniom w latach 90. XX wieku wystąpiła prawdziwa rewolucja w zakresie mikrofinansowania, która polegała na tym, że w większości krajów rozwijających się powstały organizacje udzielające mikropożyczek na działalność gospodarczą. Wiele osób spośród dotychczas wykluczonych z rynku finansowego uzyskało dostęp do drobnych funduszy, co wyzwoliło w nich tłumioną dotychczas przedsiębiorczość. Choć mikrofinanse koncentrują się głównie na mikrokredytach, obejmują również mobilizację oszczędności od niezamożnych podmiotów i stopniowo poszerzają się o produkty z dziedziny ubezpieczeń.

CGAP (Consultative Group to Assist the Poor) wypracowała zasady mikrofinansowania, które następnie zostały zatwierdzone przez Grupę G8 na szczycie tego gremium 10 czerwca 2003 roku:

1. Biedni ludzie potrzebują różnych usług finansowych, oprócz kredytów także możliwości gromadzenia majątku za pośrednictwem instytucji finansowych, ubezpieczenia się i realizacji płatności bezgotówkowych.
2. Mikrofinansowanie jest potężnym instrumentem zwalczania biedy na świecie. Biedne gospodarstwa domowe korzystają z usług finansowych w celu zwiększenia swoich dochodów, gromadzenia majątku i zabezpieczenia się przed negatywnymi skutkami zdarzeń losowych.
3. Mikrofinanse tworzone z myślą o słabych ekonomicznie warstwach społecznych powinny być częścią ogólnego systemu finansowego kraju.
4. Instytucje oferujące mikropożyczki i inne usługi finansowe powinny same finansować się, tzn. pokrywać wszystkie swoje koszty wypracowywanymi

przychodami, co jest warunkiem ich niezależności od rządu i wszelkich darczyńców.

5. Instytucje zajmujące się mikrofinansowaniem powinny przyciągać środki finansowe z obszaru swego działania i przekształcać je w kredyty i inne usługi finansowe.
6. Nie zawsze mikrokredyty są właściwą odpowiedzią na problemy finansowe biednych ludzi. W przypadku, gdy nie dysponują oni żadnymi dochodami i nie mają żadnej możliwości spłacenia swoich długów, lepszym rozwiązaniem mogą być inne formy pomocy.
7. Wprowadzenie w kraju górnej granicy dla oprocentowania kredytów szkodzi instytucjom mikrofinansowania, ponieważ uniemożliwia im pokrycie wszystkich swoich kosztów przychodami z tytułu odsetek i przez to ogranicza strumień mikrokredytów dla biednych ludzi.
8. Rząd sam nie powinien oferować usług finansowych, ale tworzyć właściwe warunki do udzielania mikropożyczek przez odpowiednie instytucje.
9. Fundusze pochodzące z ofiar darczyńców powinny uzupełniać prywatne kapitały, a nie z nimi konkurować. Są one potrzebne jedynie w pierwszej fazie funkcjonowania mikrofunduszy, które w dalszej perspektywie powinny opierać się na własnych zasobach, np. pozyskanych lokatach oszczędnościowych.
10. Instytucje mikrofinansowania najlepiej funkcjonują w warunkach pełnej przejrzystości kosztów i osiągniętych wyników, ważne jest zatem, aby systematycznie składały sprawozdanie ze swojej działalności⁴.

Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, doceniając znaczenie mikrofinansowania w walce z ubóstwem na świecie, ogłosiło rok 2005 „Rokiem Mikrokredytów”. Celem tego przedsięwzięcia było umożliwienie przynajmniej 100 milionom osób skorzystania z mikropożyczek. W grupie sponsorów ze świata finansów, która zajęła się mobilizowaniem środków na udzielanie mikropożyczek, znalazły się m.in. Citigroup, ING, Visa i UN Foundation. Grupa ta jest aktywna po dziś dzień.

4.3. Instytucje mikrofinansowania i procedury udzielania mikro kredytów

.....

Na świecie istnieje kilka tysięcy instytucji zajmujących się mikrofinansami, ale tylko kilkaset z nich to w pełni profesjonalne podmioty, które same pozyskują środki od miejscowej ludności na udzielanie mikropożyczek na zasadach ryn-

kowych. Instytucje mikrofinansowania są bardzo zróżnicowane pod względem prawnym, organizacyjnym i wielkości posiadanego kapitału. Wśród nich znajdują się zarówno duże banki komercyjne (np. Citigroup i Deutsche Bank), jak i specjalistyczne banki socjalne (etyczne), organizacje spółdzielcze, fundusze inwestycyjne, fundacje angażujące się w pomoc na rzecz krajów „trzeciego świata” i inne podmioty. Najwięcej jest małych instytucji mikrofinansowania działających w skali lokalnej lub regionalnej.

W pierwszej fazie funkcjonowania niemal wszystkie instytucje mikrofinansowania zdane są na subwencje rządowe i środki od zagranicznych organizacji pomocowych bądź od prywatnych darczyńców. Z czasem jednak w coraz większym stopniu zaczynają udzielać mikrokredytów w oparciu o środki pieniężne pozyskiwane na lokalnym rynku i pokrywają swoje koszty operacyjne wypracowywanymi przychodami.

Na liście znaczących kapitałodawców dla instytucji mikrofinansowania, działających w krajach „trzeciego świata” i krajach transformujących swoją gospodarkę, znajdują się m.in.:

- Międzynarodowa Korporacja Finansowa, która jest agencją Banku Światowego,
- Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju,
- niemiecka Grupa Kreditanstalt für Wiederaufbau,
- Opportunity International, która zajmuje się pozyskiwaniem środków na mikropożyczki od prywatnych darczyńców,
- ResponsAbility Global Microfinance Fund – fundusz inwestycyjny założony przez banki szwajcarskie, pozyskujący środki od prywatnych inwestorów na inwestycje w obszarze sprawiedliwego handlu (*fair trade*) i mikropożyczek,
- Oikocredit, czyli międzynarodowy ekumeniczny bank spółdzielczy z siedzibą w Amsterdamie, założony przez przedstawicieli różnych kościołów w celu mobilizowania środków kościelnych i prywatnych na wspieranie biednych ludzi w krajach rozwijających się poprzez zasilanie w kapitał instytucji mikrofinansowania i udzielanie bezpośrednio pożyczek spółdzielniom i przedsiębiorstwom z sektora rolniczego, rzemieślniczego i handlowego⁵.

Oprócz instytucji finansowych i agencji rządowych środków na udzielanie mikropożyczek dostarczają liczne osoby prywatne, przedsiębiorstwa oraz organizacje pozarządowe i fundacje. Natomiast w niewielkim stopniu instytucje udzielające mikropożyczek czerpią środki bezpośrednio z rynku kapitałowego drogą emisji własnych papierów dłużnych.

Obecnie obserwuje się duże zainteresowanie mikrofinansowaniem ze strony banków komercyjnych. Generalnie w sferze mikrofinansów mogą one realizować jedną z czterech strategii:

- udzielać mikrokredytów bezpośrednio biednym ludziom,
- udzielać pożyczek instytucjom zajmującym się mikrofinansowaniem (Citibank),
- zarządzać funduszami inwestycyjnymi gromadzącymi środki na udzielanie mikropożyczek, np. Credit Suisse posiada Responsibility Mikrofinance Fund, a Deutsche Bank db Mikrofinance Invest Nr 1,
- przeprowadzać sekurytyzację należności kredytowych instytucji mikrofinansowych (tego typu usługi oferują m.in. Citibank i Deutsche Bank) ⁶.

Mikropożyczki najbardziej potrzebne są w krajach rozwijających się, w których żyje najwięcej biednych ludzi.

Najbardziej znaną na świecie instytucją w zakresie mikrokredytów jest „bank dla biednych” – Grameen Bank w Bangladeszu. Powstał on w 1983 roku z inicjatywy laureata pokojowej nagrody Nobla prof. Muhammada Yunusa, który wśród biednych mieszkańców swego kraju, głównie kobiet, organizował kilkusobowe grupy oszczędzających, których członkowie następnie mogli otrzymać na korzystnych warunkach mały kredyt na cele gospodarcze. Grameen Bank mógł zacząć funkcjonować dzięki wsparciu finansowemu Banku Bangladeszu i międzynarodowych organizacji pomocowych. Jednak już w 1995 roku Grameen Bank zrezygnował z krajowej i zagranicznej pomocy finansowej i odtąd udziela mikrokredytów wyłącznie w oparciu o depozyty pozyskiwane od swoich klientów i środki z rynku kapitałowego.

Grameen Bank wypracował system udzielania kredytów dostosowany do potrzeb finansowych i możliwości spłaty należności przez biednych ludzi, który następnie został przejęty przez inne instytucje mikrofinansowania w krajach Trzeciego Świata. Nieduże kwoty kredytu (od 50 do 500 USD) udzielane są na okres do 1 roku. Spłata następuje w małych, cotygodniowych ratach na ręce pracowników banku odwiedzających kredytobiorców w domu. Kredyty są udzielane jedynie na dochodowe przedsięwzięcia, np. jeżeli ktoś chce pożyczyć pieniądze na kupno kozy, to musi mieć możliwość sprzedaży mleka po takiej cenie, że uzyskane pieniądze wystarczą na pokrycie rat kapitałowych i odsetek od pożyczki.

Grameen Bank, podobnie jak dawniej postępowały banki spółdzielcze, udziela kredytów wyłącznie swoim członkom. Warunkiem otrzymania kredytu jest utworzenie przez potencjalnych kredytobiorców pięciosobowej lub większej grupy złożonej z osób spoza rodziny, będących w podobnej sytuacji ekonomicznej. W pierw-

szej kolejności kredyt otrzymują dwie najbardziej potrzebujące osoby z grupy. Jeżeli w ciągu 6 tygodni będą one regularnie spłacać kredyt, to kredyt zostanie udzielony dwóm następnym osobom i na koniec kredyt otrzyma kierownik grupy. Kredyty te ze względu na dużą pracochłonność procesu udzielania i spłaty kredytu są stosunkowo wysoko oprocentowane (20-40% p.a.).

Przy kredytach nie są wymagane żadne zabezpieczenia materialne. Członkowie grupy wzajemnie się pilnują, aby wszyscy regularnie spłacali raty kredytu. Nie stosuje się żadnych rozwiązań prawnych obligujących członków grupy do spłacenia kredytu nieobsługiwanego przez którąś osobę z zespołu. Istnieje tylko odpowiedzialność moralna za spłatę wszystkich kredytów zaciągniętych przez członków grupy. Gdy ktoś ma problemy ze spłatą kredytu, członkowie zespołu wspólnie poszukują wyjścia z tej sytuacji, najczęściej następuje restrukturyzacja zadłużenia. Dzięki przynależności kredytobiorców do zespołu, nikt w trudnej sytuacji nie jest zdany jedynie na własne siły, lecz może liczyć na wsparcie pozostałych członków grupy. System ten chroni biednych ludzi przed lekkomyślnym zadłużaniem się w banku i tworzy płaszczyznę do wzajemnego dzielenia się członków zespołu swoimi doświadczeniami życiowymi i pomysłami na zarabianie pieniędzy⁷.

Z czasem Grameen Bank oprócz kredytów na działalność gospodarczą zaczął udzielać także kredytów mieszkaniowych i edukacyjnych. Opiewają one na większe kwoty i są spłacane w okresie kilku lat. Grameen Bank jest obecnie dużym bankiem zatrudniającym 18 tysięcy osób, z czego większość pracuje w terenie odwiedzając co tydzień kredytobiorców. Bank obsługuje 7 mln klientów, z czego 97% stanowią kobiety. Wraz z rodzinami z usług Grameen Banku korzysta więc około 20% ludności Bangladeszu. Od czasu powstania bank ten udzielił już ponad 25 mln kredytów o średniej wartości 200 USD na łączną kwotę ponad 5 mld USD. Jest to dochodowa instytucja, choć stopa zwrotu od zainwestowanego kapitału nie jest wysoka. Grameen Bank szczyci się niskim wskaźnikiem trudnych kredytów, który nie przekracza 5%.

Na świecie przeważa pozytywna ocena działalności Grameen Banku, ale nie brak jest też opinii krytycznych. Krytykuje się m.in. wysokie oprocentowanie kredytów, choć jest ono kilkakrotnie niższe od oprocentowanie pożyczek w sektorze nieformalnym. Bardzo restrykcyjny jest system spłaty kredytów – pierwsza rata musi zostać uregulowana zaledwie po tygodniu od chwili otrzymania kredytu, chociaż w tak krótkim okresie trudno jest uzyskać dochód z finansowanego kredytem przedsięwzięcia. Wskazuje się też na to, że kredyty z Grameen Banku w małym stopniu przyczyniają się do rozwoju przedsiębiorczości, ponieważ często są wykorzystywane do spłaty innych długów ciążących na kredytobiorcach⁸.

Sukcesy Grameen Banku w zakresie zwalczania ubóstwa w Bangladeszu i wspierania niezależności finansowej biednych ludzi zachęciły inne kraje do two-

rzenia u siebie instytucji udzielających mikropożyczek – w formie „banków dla biednych” lub funduszy, bądź fundacji. Bardzo dobrze rozwinęły się instytucje mikrofinansowania w Ameryce Łacińskiej, np. w Boliwii funkcjonuje Bancosol na wzór Grameen Banku, który udziela mikrokredytów również głównie kobietom. Różnorodne instytucje mikrofinansowania istnieją też w większości krajów afrykańskich i w Azji Południowo-Wschodniej⁹.

Do instytucji mikrofinansowania, które udzieliły więcej niż 1 mln mikropożyczek należą: ASA (Bangladesz), VBSP (Wietnam), BRAC (Bangladesz) i BRI (Indonezja).

Tabela 4.2. Największe instytucje mikrofinansowania w krajach rozwijających się

Lp.	Instytucja	Kraj	Liczba kredytobiorców (tys.)	Wolumen kredytów (mln USD)	Średnia wartość kredytu (USA)
1.	Grameen Bank	Bangladesz	6,287	482	77
2.	ASA	Bangladesz	5,163	305	59
3.	VBSP	Wietnam	4,696	1149	245
4.	BRAC	Bangladesz	4,550	350	77
5.	BRI	Indonezja	3,456	3036	878
6.	Spandana	Indie	0,972	89,8	92
7.	SHARE	Indie	0,827	92	111
8.	Caja Popular Mexicana	Meksyk	0,644	941	1,463
9.	Compartamos	Meksyk	0,616	271	440
10.	BANTRA	Peru	0,564	346	614
11.	Banco Popular do Brasil	Brazylia	0,553	32	58
12.	ACSI	Etiopia	0,537	78	146
13.	SKS	Indie	0,513	63	123
14.	Bandhan	Indie	0,449	30	67
15.	AML	Indie	0,417	45	109

Źródło: Deutsche Bank Research, Mikrofinanz – Investments, Januar 2008.

Tabela 4.3. Mikrokredytobiorcy według krajów

Kraj	Liczba mieszkańców	Biedni ludzie (mln)	Kredytobiorcy (mln)
Bangladesz	142	70,7	24,8
Indie	1,090	311,7	10,9
Indonezja	221	59,9	6,4
Wietnam	83	24,0	6,1
Meksyk	103	18,1	2,6
Peru	28	14,9	2,0
Filipiny	83	30,6	1,9
Kolumbia	46	29,2	1,5
Sri Lanka	20	4,9	1,4
Etiopia	71	31,5	1,4

Źródło: Deutsche Bank Research, Mikrofinanz – Investments, Januar 2008.

Od kilkunastu lat instytucje udzielające mikrokredytów funkcjonują też w Europie. We Francji działa wspomniana już organizacja ADIE, w Norwegii Nettverk-skredditt (udziela mikropożyczek pragnącym usamodzielnic się ekonomicznie wię-

skim kobietom), a w Niemczech Deutsches Mikrofinanz Institut. Podobne instytucje istnieją także w innych krajach europejskich.

AIDE jest stowarzyszeniem użyteczności publicznej, posiadającym placówki w regionach Francji o wysokim bezrobociu i trudnej sytuacji ekonomiczno-społecznej. Zajmuje się ono intensywnym doradztwem w zakresie zakładania i prowadzenia małych przedsiębiorstw, idącym w parze z udzielaniem mikropożyczek. Średnia kwota pożyczki wynosi 3500 EUR, a okres spłaty to 2 lata. Warunkiem otrzymania jest przedstawienie poręczenia ze strony krewnych i przyjaciół na 50% sumy pożyczki. ADIE jest upoważnione do zaciągania kredytów w bankach, którymi refinansuje pożyczki udzielane osobom bezrobotnym oraz innym beneficjantom pomocy społecznej. Koszty administracyjne, które ponosi ADIE, szczególnie w związku z usługami doradczymi, finansowane są częściowo z unijnego funduszu EQUAL.

Działający w Niemczech od 2004 roku Deutsches Mikrofinanz Institut (DMI) jest centrum kompetencyjnym w zakresie mikrofinansowania. W pracach DMI uczestniczą przedstawiciele 56 organizacji członkowskich ze świata finansów, nauki, doradztwa gospodarczego i administracji publicznej. DMI funkcjonuje jako instytucja apeksowa, tzn. uzyskuje środki od rządu, kontrolowanego przez rząd banku KfW Mittelstandsbank i prywatnego banku socjalnego GLS Gemeinschaftsbank, a następnie w oparciu o nie udziela za pośrednictwem regionalnych instytucji mikrofinansowych pożyczek osobom bezrobotnym lub młodym przedsiębiorcom pragnącym poszerzyć zakres prowadzonej działalności gospodarczej. Kwota pożyczki wynosi średnio 7500 euro.

Równolegle do DMI w Niemczech udzielaniem mikropożyczek bądź poręczeniem ich spłaty, gdy są one udzielane przez banki, zajmuje się wiele różnych instytucji. Najwięcej możliwości skorzystania z mikropożyczek mają bezrobotni, którzy pragną podjąć działalność gospodarczą na własny rachunek.

W Finlandii mikrokredytów nowym lub istniejącym już przedsiębiorstwom udziela **Finnvera** – specjalistyczny bank państwowy. Mikrokredyt może zostać wzmocniony wsparciem finansowym z Ministerstwa Pracy. Kwota kredytu waha się od 3500-35000 euro, a spłata kredytu następuje w ciągu 5 lat.

Można wyróżnić trzy zasadnicze modele udzielania kredytów przez instytucje mikrofinansowania:

- 1) Indywidualne kredyty dla osób pragnących prowadzić własną działalność gospodarczą.
- 2) Kredyty udzielane członkom kilkusobowych grup oparte na zasadzie solidarności grupowej (członkowie grupy wzajemnie poręczają sobie spłatę kredytu).

- 3) Kredyty dla spółdzielni, stowarzyszeń i innych organizacji prowadzących wspólną działalność gospodarczą w interesie swoich członków.

W praktyce dominuje drugi model, który funkcjonuje w sposób zbliżony do wyżej przedstawionego rozwiązania stosowanego w Grameen Banku.

Wielkość mikrokredytów zróżnicowana jest geograficznie – w Azji kształtuje się w przedziale od 50 do 500 dolarów, w Afryce od 100 do 300 dolarów, w Ameryce Łacińskiej od 500 do 1500 dolarów, a w Europie dochodzi do 25000 euro.

Oprocentowanie mikrokredytów kształtuje się najczęściej w przedziale od kilku do 20-30%. Niskie jest ono w przypadku subwencjonowania mikrokredytów przez państwo. Wysokie oprocentowanie mikrokredytów niewątpliwie zniechęca do ich zaciągania, ale jeżeli alternatywą wysokiego oprocentowania ma być brak możliwości skorzystania z kredytu, to lepszym rozwiązaniem jest dostęp do wysokooprocentowanych kredytów.

4.4. Pożyczki z Funduszu Mikro jako przykład mikrofinansowania w Polsce

---

W Polsce osobom podejmującym działalność gospodarczą oraz małym firmom bez historii kredytowej i nieposiadającym wystarczającego majątku do zabezpieczenia spłaty kredytu bankowego udzielają pożyczek powiatowe urzędy pracy, agencje rozwoju regionalnego, fundacje i inne instytucje pozabankowe prowadzące fundusze pożyczkowe. Na koniec 2005 roku funkcjonowało w Polsce 75 instytucji pożyczkowych, które zarządzały 81 funduszami pożyczkowymi. Kapitał wszystkich funduszy wynosił 558,2 mln zł. Pochodził on z różnych źródeł, przy czym największy udział miały środki zagraniczne (25%), z budżetu państwa (blisko 12%) i z funduszy strukturalnych (10%)¹⁰.

Wszystkie fundusze pożyczkowe udzieliły od początku swej działalności do końca 2005 roku 112,3 tys. pożyczek o średniej wartości 14400 zł na łączną sumę 1,6 mld zł, przy czym ponad 70% ogólnej liczby pożyczek udzielił Fundusz Mikro¹¹.

Fundusz Mikro został utworzony w 1994 roku przez Polsko-Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości w celu wspierania rozwoju mikroprzedsiębiorstw poprzez udzielanie im pożyczek na finansowanie bieżącej działalności i inwestycji. Fundusz funkcjonuje poprzez 37 oddziałów znajdujących się na obszarze całej Polski. Aby otrzymać pożyczkę z Funduszu Mikro, należy prowadzić działalność gospodarczą od co najmniej 3 miesięcy. Fundusz namawia swoich klientów

do tworzenia 4-7 osobowych grup pożyczkowo-poręczycielskich, których członkowie się znają i mogą sobie nawzajem poręczyć udzielone pożyczki. W razie trudności ze spłatą pożyczki przez jakiegoś partnera pozostali członkowie grupy są zobligowani do spłacenia jego zobowiązań wobec Funduszu. Dzięki takiemu rozwiązaniu zbędne stają się rzeczowe formy zabezpieczenia spłaty pożyczek, takie jak hipoteka, zastaw czy cesja wierzytelności.

Fundusz Mikro udziela kilka rodzajów pożyczek dostosowanych do potrzeb mikroprzedsiębiorców i możliwości spłaty przez nich swoich zobowiązań. Decyzja o przyznaniu pożyczki jest podejmowana w ciągu 2 dni. Wysokość pierwszej pożyczki z Funduszu wynosi od 5 do 7 tys. zł, a następne pożyczki mogą już wynosić nawet 100 tys. zł, jeżeli wszystkie poprzednie kredyty przedsiębiorca spłacał terminowo i jest wiarygodny.

Należy podkreślić, że z pożyczek Funduszu Mikro mogą korzystać nie tylko mikroprzedsiębiorcy, ale również:

- stowarzyszenia powołane w celu realizacji inwestycji i przedsięwzięć na rzecz lokalnej społeczności, np. budowy drogi, kanalizacji, hali targowej,
- osoby prowadzące gospodarstwa agroturystyczne, pod warunkiem posiadania wpisu do ewidencji działalności gospodarczej.

W ofercie Funduszu Mikro znajdują się następujące produkty:

- **Biznes Pożyczka** – produkt adresowany do przedsiębiorców posiadających poręczycieli lub mogących przedstawić zabezpieczenie majątkowe. Maksymalna kwota pożyczki może wynosić 150 tys. zł, a okres spłaty wynosi 36 miesięcy.
- **Biznes Pożyczka bez poręczyciela** – produkt w kwocie od 1000 zł do 10000 zł dla przedsiębiorców zainteresowanych pożyczką bez konieczności przedstawienia poręczenia, spłacany w ciągu 12 miesięcy.
- **Biznes Pożyczka Wiarygodny Partner** – produkt dla przedsiębiorców zainteresowanych pożyczką bez konieczności przedstawienia zgody współmałżonka oraz poręczenia osób trzecich. Kwota pożyczki wynosi od 1000 zł do 5000 zł, pożyczka jest przyznawana na okres do 12 miesięcy.
- **Biznes Pożyczka Ekspresowa** – pożyczka dla stałych klientów Funduszu Mikro, jest przyznawana bez żadnego zabezpieczenia do kwoty 5000 zł na okres do 3 miesięcy.

Na koszty pożyczek udzielanych przez Fundusz Mikro składają się oprocentowanie i opłata administracyjna, które zależą od kwoty pożyczki oraz rodzaju zabezpieczenia pożyczki.

Ze środków Funduszu Mikro skorzystało dotychczas około 46 tys. klientów, na łączną sumę ponad 760 mln zł¹².

* * *

Mikrokredyty są efektywnym instrumentem walki z biedą i z wykluczeniem z rynku usług bankowych, szczególnie w krajach rozwijających się i transformujących swoją gospodarkę. Pionierskim projektem w dziedzinie mikrofinansowania jest działający od 1983 roku w Bangladeszu Grameen Bank. Udziela on mikrokredytów o wartości często nie przekraczającej 100 euro na prowadzenie działalności gospodarczej. Tą drogą ułatwił on wielu spośród 7 milionów swoich klientów zwiększyć dochody i wyjść z nędzy. Obecnie instytucje zajmujące się mikrofinansowaniem funkcjonują prawie we wszystkich krajach świata, udzielając drobnych pożyczek na uruchomienie lub poszerzenie legalnej działalności gospodarczej indywidualnym klientom lub grupie osób, bez konieczności przedstawienia majątkowych zabezpieczeń wpłaty zobowiązań. Osoby korzystające z usług instytucji mikrofinansowania nie mają szansy uzyskania kredytu z banku komercyjnego z powodu braku historii kredytowej i odpowiednich zabezpieczeń prawnych spłaty kredytu, a także ze względu na niską sumę wnioskowanego kredytu, która ze względów ekonomicznych nie jest atrakcyjna dla instytucji komercyjnych. Natomiast instytucje mikrofinansowania funkcjonują często jako organizacje *non profit* lub zadowolają się także bardzo niskim zyskiem. W Polsce dobrym przykładem instytucji udzielającej mikropożyczek jest Fundusz Mikro, który udzielił już pożyczek 46 tysiącom klientów.

Streszczenie

W opracowaniu zanalizowane zostały mikrokredyty, jako instrument przeciwdziałania ubóstwu na świecie. W krajach rozwijających się mikrokredyty oferowane są przedsiębiorcom lub osobom pragnącym prowadzić legalną działalność gospodarczą, które to podmioty z powodu braku zabezpieczeń majątkowych nie mogą otrzymać kredytu z banku lub wnioskowana kwota kredytu jest tak mała, że kredyt dla banku byłby nieopłacalny. Również w Europie beneficjentami mikrokredytów są prawie wyłącznie osoby wykluczone z rynku bankowego, takie jak imigranci, mieszkańcy regionów o wysokim bezrobociu, młodzież, kobiety itp.

Instytucje udzielające mikrokredytów stosują niekonwencjonalne metody badania zdolności kredytowej. Akceptują one alternatywne formy zabezpieczenia spłaty należności, jak np. wzajemne poręczenie członków określonej grupy pożyczkobiorców.

Kwota mikrokredytu jest mała i nie przekracza z reguły 25000 euro. Oprocentowanie mikro kredytów ze względu na ich wysoką pracochłonność jest często wyższe niż oprocentowanie rynkowe. Mikro kredyty udzielane są na krótki okres (najczęściej 12 miesięcy).

Przypisy

- ¹ *Attaching poverty with a tree pronged strategy*, [w:] „World Bank Policy and Research Bulletin”, Washington 2001, nr 1, s. 1.
- ² Zob. *Mikrokredite. Bausteine für Entwicklung*, Austrian Development Agency (ADA), Wien, Mai 2005.
- ³ Zob. S. Howald, *Wir sind in einer Situation wie vor hundert Jahren*, [w:] „Finanzplatzinformationen” 1/2005.
- ⁴ Zob. U. Lohr, A. Schneeweiß, *Banken und Entwicklung. Welche Rolle können Banken bei der Minderung von Armut spielen?* [w:] „Südwind” 2006, s. 49.
- ⁵ S. Howald, *Billiges Geld für alle, Aktion Finanzplatz Schweiz*, September 2005.
- ⁶ Deutsche Bank Research. Mikrofinanz – Investments – eine sozial verantwortliche Anlage mit großem Potenzial, 10 Januar 2008, s. 8.
- ⁷ Zob. E. Gostomski, *Znaczenie banków dla biednych ludzi w procesie wzrostu aktywności gospodarczej w najsłabiej rozwiniętych krajach świata*, [w:] „Problemy Współczesnej Gospodarki Światowej” Nr 23, Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego, Sopot 2006, s. 39-40.
- ⁸ Zob. K. Alam, *Schuldenfalle statt Armutsbekämpfung*, w: „Südwind Magazin”, Heft 5/2007.
- ⁹ Zob. S. Howald, op. cit. s. 15.
- ¹⁰ Raport o funduszach pożyczkowych w Polsce z 2005, www.psf.org.pl
- ¹¹ Zob. A. Skowronek – Mielczarek, *Małe i średnie przedsiębiorstw. Źródła finansowania*, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 109.
- ¹² www.funduszmikro.pl

Bibliografia

- Alam K., *Schuldenfalle statt Armutsbekämpfung*, „Südwind Magazin”, Heft 5/2007.
- Attaching poverty with a tree pronged strategy*, „World Bank Policy and Research Bulletin”, Washington 2001, nr 1.
- Deutsche Bank Research. Mikrofinanz – Investments – eine sozial verantwortliche Anlage mit großem Potenzial, 10 Januar 2008.
- Gostomski E., *Znaczenie banków dla biednych ludzi w procesie wzrostu aktywności gospodarczej w najsłabiej rozwiniętych krajach świata*, „Problemy Współczesnej Gospodarki Światowej” Nr 23, Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego, Sopot 2006.
- Howald S., *Billiges Geld für alle, Aktion Finanzplatz Schweiz*, September 2005.
- Howald S., *Wir sind in einer Situation wie vor hundert Jahren*, „Finanzplatzinformationen” 1/2005.
- Mikrokredite. Bausteine für Entwicklung*, Austrian Development Agency (ADA), Wien, Mai 2005.

Lohr U., Schneeweiß A., *Banken und Entwicklung. Welche Rolle können Banken bei der Minderung von Armut spielen?* „Südwind“ 2006.

Raport o funduszach pożyczkowych w Polsce z 2005, www.psfp.org.pl.

Skowronek-Mielczarek A., *Małe i średnie przedsiębiorstw. Źródła finansowania*, C.H. Beck, Warszawa 2007.

www.funduszmikro.pl